

quocunque alio vocabulo quis significare eadem voluerit, in subjecti notione comprehensa conveniant. Jam vero, licet ideas universales per Synthesin determinando, quas ita formamus, notiones alias reales esse continuo haud constet: multa enim possibile sunt, ac proinde concipi & cogitari queunt, quae non ideo tamen continuo etiam existunt. Quodsi autem notiones universales per analysin ex ideis scilicet intuitivis fuerint formatae ita, ut, quod sensu intimo constare potest, nihil, quod in ideis intuitivis haud continebatur, fuerit admixtum; eas esse reales hoc ipso constabit, quod ideae sensuales seu intuitivae, ex quibus formantur, reales sint; nunc autem jam supra probatum dedimus, de idearum sensualium, intuitivarum realitate certos nos esse posse; quid igitur obstat, quo minus de notionum quoque universalium per analysin formarum realitate, & ita de veritate cognitionum reali ex notionibus universalibus certi esse valeamus?

C A P U T IV.

DE PRIMO CERTITUDINIS PRINCIPIO.

§. I.

De certitudine in genere ejusque divisione.

Certitudinis quidem nomen in praecedentibus jamjam non semel adhibuimus, ita tamen, ut quaenam voci huic notio respondeat, nondum sit expositum; unde id ipsum nunc, ubi de primo certitu-

tudinis principio agere constituimus, praestandi locus erit. Certitudo in scholis duplex communiter distinguitur subjectiva scilicet seu formalis, & objectiva. Certitudo objectiva rei tribuitur, quatenus illa determinata est ita, ut ex praedicatis contradictorie oppositis unum rei insit; cumque ex praedicatis contradictorie oppositis unum semper rei insit, nec, quod inest, possit simul non inesse, omne verum objective certum esse constat, seu certitudo rei objectiva semper competit. Quandoquidem vero ex praedicatis ejusmodi contradictorie oppositis vel unum rei necessario convenit ita, ut alterum eidem haud unquam inesse possit, vel alterutrum eidem successive saltem convenire potest; certitudo objectiva in necessariam & contingentem, & necessaria in absolutam porro & conditionatam seu hypotheticam dividitur. Ast de his plura in metaphysica, ubi notiones necessarii & contingentis fusius exponendae sunt. Certitudo quoque subjectiva seu formalis, quae describi potest, *quod sit firmus ac indubius mentis adsensus ob veritatem satis cognitam*, varie dividitur; ac primo quidem in metaphysicam, physicam, & moralem; quae divisio communior est, atque inter alias frequentius occurrit. Certitudo metaphysica, quae absoluta est, nonnunquam geometrica, theoretica etiam seu systematica vocatur. Physica non est nisi conditionata seu hypothetica, sicut & moralis; illa innititur hypothesei, quod naturae leges extent, quae nec interveniente miraculo mutatae sint. Haec quod dentur leges stabiles, ad quas entium intelligentium actiones liberae componantur; quanquam circa notionem certitudinis moralis haud ita consentiant Auctores; sed nec nostri id instituti est, ut singulorum hic opiniones enar-

enarremus. De certitudine igitur subjectiva unum illud hic adhuc notasse sufficiat, quod illa solum relativa sit, eamque ex cuiusque cognitione solum liceat metiri. Unde quod ratione hujus certum est, ratione alterius id minus esse potest. Idem tamen ejusque contradictorium uni eidemque simul nequit esse certum.

§. 2.

De convictione & persuasione.

Veritati certo cognitae non possumus non adfentiri, imo potius veritas in tantum nobis certa est, in quantum momentis omnibus sufficienter expensis ceu verum quid admittere, vi quasi tacita impellimur; cum autem de veritate quoque convictus esse dicatur, quisquis veritatem ita perspicit, ut quasi coactus ceu verum quid admittat; convictionem a certitudine nonnisi gradu forte distinctionis differre manifestum est. A convictione tamen adcurate discernenda est persuasio; de veritate enim persuasus esse dicitur, quisquis ceu verum quid admittit, quin cur illud verum sit, curque ceu verum id admittat, sufficientem ipse sciat rationem.

§. 3.

Principium quid & quotuplex?

Principium in genere definiunt, quod sit id, quod alicujus continet rationem. Per rationem autem intelligunt omne illud, ex quo cognoscitur, cur aliquid sit potius, quam non sit, cur potius sit hoc, quam alio modo, ac duplex in scholis
com-

communitèr distinguunt effendi scilicet aliud, & aliud cognoscendi; hoc, utpote quod hic unice spectamus, juxta datam principii definitionem est, quod continet rationem, cur aliquid revera cognoscatur.

§. 4.

Quid primum certitudinis principium?

Quodsi principium, puta, cognoscendi esse dicatur, quidquid rationem continet, cur aliquid revera cognoscatur; principium certitudinis & quidem primum esse manifestum est, quod rationem continet, cur caetera sint certa, nec ipsum rursus, cur certum sit, rationem habeat in alio.

§. 5.

An detur aliquod primum certitudinis principium, & quodnam sit illud?

Sed quaeritur, an revera detur principium aliquod primum certitudinis, & si quod detur, quodnam sit illud? &, licet circa primum quaestionis hujus membrum facile consentiant Auctores, admittendum scilicet esse aliquod primum certitudinis principium; circa alterum tamen multa haecenus contentione inter philosophos disceptatum, nec tamen res satis decisa, sed adhuc quasi sub iudice lis est: alii enim ceu primum certitudinis principium admittunt, ac pro eo ceu pro aris & focus pugnant, principium sic dictum contradictionis, quod sequenti propositione exprimitur: *idem non potest simul esse & non esse*. Alii contra praesertim post Cartesium ceu primum statuunt principium evidentiae, sequenti propositione expressum: *quid*
 § *quid*

quid in idea clara & distincta alicujus continetur, id de eo certissime potest affirmari; ac pro eo pariter acerrime decertant. Quae tanta philosophorum circa rem hanc dissensio id tandem efficit, ut quidam duo admiserint, admittantque etiam nunc aliqui principia prima certitudinis, unum scilicet objectivum, subjectivum aliud, illud contradictionis, hoc evidentiae esse affirmatens. Atque hoc ipsum forte inter philosophos dissidium nos animos despondere faceret, nosque cohiberet, ne circa rem hanc aliquid statuere praesumamus, nisi haec plane ignorari haud posse, aut saltem non debere, nobis persuasum haberemus. Macti igitur animis! tentabimus, num forte spes sit, ex perturbato hoc agmine evadendi, & an determinatum hic statui quid possit; neque tamen ad aliud quid, quam ad ipsam primum experientiam recurrimus; ut, quae nam homines pro certis habeant, hoc modo cognoscamus; constat autem experientia, homines pro certis habere, quaecunque aut sensu clare percipiuntur, aut evidenter vera cognoscuntur, aut denique cum alterutro ex his evidenter intelliguntur esse connexa: quid enim est, quod omnibus adeo semper certum fuerit, se percipere, judicare, adperere, averfari, nisi quod haec sensu intimo clare quisque percipiat? quid est, quod nullus ambigat, omne totum esse majus sua parte, nisi quod evidenter id ipsum cognoscatur? quid est tandem, quod ceu stultos & submota mente delirantes communiter despiciant Idealistas corporum existentiam negantes? quid est, inquam, quod vel ipsi etiam Idealistae & his prorerviores adhuc Egoitae propriam tamen sui, seu animae potius propriae existentiam negare non sint ausi, si non, quod haec cum iis, quae sensibus clare percipiuntur, connexa esse

esse evidenter cognoscantur? Quodsi nunc in rationem, cur, quae ita cognoscuntur, ceu certa ab omnibus semper fuerint admitta, & etiam nunc admittantur, inquirere quis velit; facile comperiet, eam aliam non esse, quam quod, quae ita cognoscuntur, ceu vera non admittere haud valeamus, seu quod necessitate quadam naturae quasi coacti pro veris illa habeamus. Unde non video, quid obftet, quominus propositionem hanc: *quidquid omnibus sufficienter expensis ceu verum admittere vi quasi impellimur, certum est*, utpote quae omnis demum certitudinis rationem continet, primum certitudinis principium esse statuamus.

CAPUT V.

DE EVIDENTIA ET DEMONSTRATIONE.

§. I.

Evidentia quid & quotuplex?

Omne evidens esse certum *Cap. praeced. §. ult.* dictum est. Quare quid evidentiae nomine veniat, distinctius nunc erit exponendum. Est autem evidentia juxta definitionem in scholis jam receptam clarus ac distinctus intuitus veritatis seu convenientiae, quae veritatis character est praecipuus; & quia convenientia haec vel inter ipsas statim notiones & immediate, vel mediante primum notionum resolutione, aut unius ad alia quaecun-